

порушенням інших окремих прав чи свобод. Гідність дає можливість використовувати її для вимірювання прав та свобод людини. Тобто, трактуючи гідність людини як право, ми відокремлює її від інших прав та свобод, однак у вузькому значенні, яке передбачене в ст. 28 Конституції України, вона перебуває у зв'язку з ними і є важливою складовою суб'єктивних конституційних прав особи.

Отже людська гідність посідає центральне місце в сучасній системі прав людини. Характеризуючи людську гідність, потрібно стверджувати про дуалізм її конституційного виміру, який проявляється у двох аспектах: як конституційну цінність, що має важливе значення для всієї системи конституційних прав та як суб'єктивне конституційне право кожної особи. Право на повагу до людської гідності є абсолютним, природним, невідчужуваним правом, яким кожен наділений від народження, воно не може бути обмежене. Всі рішення публічних органів мають бути спрямовані на утвердження її цінності в суспільстві, їхня діяльність не має порушувати її.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.
2. Гранат М. Значення гідності людини у конституційному праві. Український часопис конституційного права, 2016. - № 1. – с. 24-29
3. Case of KAFKARIS v. CYPRUS — [Ukrainian Translation] summary by the COE Human Rights Trust Fund [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117940>.

Чубчик Анна

студентка 1 курсу 102 групи ННІ №3 НАВС

Науковий керівник: професор кафедри конституційного права та прав людини НАВС, к.ю.н., доцент **Лук'янець Валентина**

ЗАХИСТ ПРАВА НА ЖИТТЯ У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність даної теми полягає в недосконалості правової системи України, роботи правоохоронних органів та неможливості держави при необхідності захистити основоположне право на життя. Тому потрібно звертатись до інших механізмів захисту цього права та можливостей сатисфакції для постраждалих. Після закінчення Другої світової війни більшість країн Європи визначили пріоритетним питання захисту фундаментальних прав людини, і, як наслідок активних дій, у 1949 році було засновано Раду Європи, а згодом прийнято Конвенцію [1] і створено Європейський суд з прав людини (далі – Суд, Європейський Суд) у Стразбурзі. Від того часу європейські держави взяли на себе позитивні й негативні зобов'язання, визначені в Конвенції. Україна, як учасниця Ради Європи, також прийняла на себе аналогічні зобов'язання, а відтак почала свій шлях побудови

механізму захисту основоположних прав людини, в тому числі фундаментального права на життя. З цього часу, проблема захисту прав людини, які здебільшого передбачені Конституцією України, перестала бути національним питанням, а й досягла регіональних рамок. Це підтверджується тим, що, якщо національна система не захистила відповідне право, то людина, зокрема, громадянин України, може захистити його в Європейському Суді і таким чином притягнути державу до відповідальності.

Право на життя – це перше право, яке згадується у Конвенції. І це не дивно, оскільки інші права втрачають свій сенс, якщо можливим є свавільне позбавлення життя людей. Основоположний характер цього права можна побачити з того, що ним відкривається список так званих невідступних прав, тобто прав, щодо яких держава не може зробити передбаченою статтею 15 Конвенції заяву про відступ, або, як її ще називають, делегацією від дотримання певних положень Конвенції у зв'язку з війною або іншою надзвичайною ситуацією, що ставить під загрозу життя нації. Як неодноразово зазначав Суд починаючи з 1995 року, у справі «McCann та інші проти Сполученого Королівства» від 27.09.1995 року право на життя разом із заборонаю катувань становлять основоположні цінності для суспільств тих держав, що є членами Ради Європи. Пункт 1 статті 2 у першому реченні чітко визначає загальний принцип захисту права на життя: «право кожного на життя охороняється законом»[2].

Слід наголосити на тому, що текст статті 2 початково передбачав можливість позбавлення життя на виконання смертного вироку суду, однак вже у 1983 році до Конвенції був прийнятий додатковий Протокол №6, зміст якого передбачав, що смертна кара скасовується, і нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено в мирний час. Однак, у 2002 році вже було прийнято Протокол №13, який передбачає повну і остаточну заборону смертної кари за всіх обставин, включаючи воєнний час. Відтоді стаття 2 не передбачає можливості позбавлення життя на виконання смертного вироку.

Структура статті 2 передбачає основні зобов'язання держави: *негативні* зобов'язання передбачають утримання держави від дій, які призводять до порушення гарантованого права. Хоча пункт 2 статті 2 передбачає низку умов, за яких позбавлення життя не буде становити порушення гарантованого права на життя, але Європейський Суд завжди оцінює з особливою ретельністю, чи виправдовують обставини справи застосування сили, що призвело до втрати життя, і така позиція є абсолютно зрозумілою, оскільки йдеться про право на життя. Виключно необхідне застосування сили, що може виправдати позбавлення особи життя, означає, що застосування сили має бути пропорційним меті, яка переслідується. При цьому береться до уваги, чи мали можливість представники держави підготуватись і спланувати захід, пов'язаний із застосуванням сили. Перелік цілей, для досягнення яких можливе застосування сили, є вичерпним, при цьому держава не може тлумачити його розширено. Варто додати, що Європейський Суд застосовує статтю 2 не тільки у випадку смерті людини, але й при отриманні серйозних тілесних ушкоджень, тобто якщо людина знаходилась у стані на грані життя.

Якщо негативні зобов'язання полягають в утриманні від дій, що призводять до порушення права, то *позитивні* зобов'язання навпаки полягають у необхідності держави вживати певні дії для забезпечення і захисту гарантованого права. Іншими словами, наприклад, здійснювати ефективне розслідування відповідних випадків та вживати заходи для їх недопущення.

Практика Європейського Суду щодо негативних зобов'язань за статтею 2 Конвенції здебільшого стосується випадків смерті в місцях несвободи, зокрема слідчих ізоляторах (далі – СІЗО), установах виконання покарань. Хоча звичайно такими випадками стаття 2 не обмежується. У разі якщо до смерті особи причетні представники держави незалежно від місця, де це відбулось, і ситуація не підпадає під виключення пункту 2 статті 2 Конвенції, можна порушити питання про застосовність цієї статті. У справах, коли йдеться про смерть людини в місці несвободи, в якому людина перебуває під повним контролем держави, саме держава повинна надати належне і переконливе пояснення того, як саме відбулись відповідні події. Таким чином, тягар доведення переходить до держави, і якщо вона не може аргументовано пояснити, за яких обставин сталась смерть людини, виникають питання щодо порушення державою статті 2 Конвенції. Європейський Суд вважає, що коли правоохоронні органи затримали здорову особу, яку згодом знаходять мертвою, то саме на державу покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення щодо причини настання смерті, і якщо цього не буде зроблено, то державні органи нестимуть відповідальність. Це зумовлюється тим, що вся чи значна частина інформації про події в пенітенціарних або інших державних установах відома виключно органам влади, тому саме вони мають обов'язок надати пояснення щодо подій. У випадку смерті особи цей обов'язок стає ще більш суворим.

Так, у рішенні «Матушевський і Матушевська проти України» від 23.06.2011 року сина заявників було взято під варту. При поміщенні у СІЗО його було оглянуто та констатовано задовільний стан здоров'я. Перебуваючи під вартою, син заявників помер, при цьому на його тілі були виявлені тілесні ушкодження. Слідство було суперечливе та затяжне і станом на момент розгляду справи Європейським Судом закінчено так і не було. Національні органи намагались підтвердити висновок про те, що смерть настала від обставин, незалежних від представників держави. Однак усі аргументи на підтримку такого висновку не витримали критики Європейського Суду, оскільки особа була поміщена в місце несвободи здоровою, і під повним контролем держави настала смерть. Відсутність належного встановлення обставин причини смерті призвело до констатації порушення статті 2 в частині негативних зобов'язань або, як вказує Суд в рішенні, матеріального аспекту цієї статті. Тому, держава є винною у смерті сина заявників [3]. Вищезазначене зобов'язання держави за матеріальним аспектом статті 2 Конвенції має тісний зв'язок з її процесуальними зобов'язаннями здійснити ефективне розслідування за фактом смерті за підозрілих обставин. У цій справі також було визнано порушення статті 2 в її процесуальному аспекті, оскільки Суд встановив, що розслідування здійснювалось неналежним чином. У вказаній справі було безліч недоліків, які й призвели до встановлення факту, що органи слідства не

здійснювали ефективне розслідування. Відтак, навіть якщо заявник не доведе, що смерть була спричинена діями представників держави, то неефективне розслідування обставин справи призведе до констатації порушення процесуального аспекту відповідної статті.

Виходячи зі всього вищесказаного, можна зазначити, що на сьогоднішній день проблема захисту права на життя в Україні залишається актуальною, а тому європейський механізм захисту такого права, який надає можливість особі, чиє право було порушене, отримати справедливую сатисфакцію потребує ґрунтовного вивчення та використання. Слід відмітити, що задля того, щоб домогтися справедливості від Європейського Суду, пропонується аргументовано розуміти: чи дійсно був факт порушення права на життя з боку держави, чи відповідало обмеження права трискладовому тесту, чи вжила держава заходів для попередження або ліквідації порушення права та чи є наявні реальні підстави (у вигляді доказів, свідчень тощо) до притягнення держави до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Маккан та інші проти Сполученого Королівства (MCCAN v. THE UNITED KINGDOM)» (Заява № 59461/08) від 27.09.1995 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_901
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Матушевський і Матушевська проти України (MATUSHEVSKYY AND MATUSHEVSKA v. UKRAINE)» (Заява № [59461/08](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_901)) від 23.06.2011 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_901

Чарупа Владислав,

курсант 1 курсу 101 групи ННІ №2 НАВС

Науковий керівник: викладач кафедри конституційного права та прав людини НАВС, кандидат юридичних наук **Сьох Катерина**

ІНСТИТУТ ІМПІЧМЕНТУ В СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Реформа влади і політичної системи в Україні та становлення її як демократичної, правової і соціальної держави, висуває на порядок денний одне з основних завдань переосмислення ролі й місця глави держави в системі вищих органів державної влади та пошук найкращої моделі інституту президента з використанням зарубіжного та національного досвіду.